

Fig. 362. Vg 245. Herrljunga sn, kyrkan. Efter osignerad uppteckning i Liljegrens Fullständig Bautil.

annan proveniens, ligger det nära till hands att peka på den omständigheten, att annexkyrkan i Eggvena samtidigt uppges ha »Klocker 2 ste, Primklocker 1 ste» men år 1829 endast en klocka — med året 1756. Huruvida de två klockorna ha omgjutits eller överlåtits — och i så fall vart — vet man emellertid ingenting om. I de övriga annexkyrkorna till Herrljunga (Fölene, Remmene och Tarsled) ger klockinnehavet icke anledning till misstankar.

Enligt inventarieförteckningen 1714 (GLA Herrljunga C:1) hade Herrljunga gamla kyrka emellertid »1 st wacker kläcka dock ej stor». Här nämnes ingenting om att klockan skulle ha inskription, men trots dimensionerna torde det icke råda någon tvekan om att det är samma klocka, som i kyrkoinventariet 1829 får en något utförligare beskrivning: »Klockstapeln wid västra ändan på Kyrkan, som ej äger mer än en klocka, med följande Inscription och tekn: [bristfällig uppteckning av inskriften]». Dessutom finns i ATA en papperslapp med »Inscriptio på Herliunga kläcka» kopierad, fig. 361. Enligt baksidans påskrift kommer handlingen

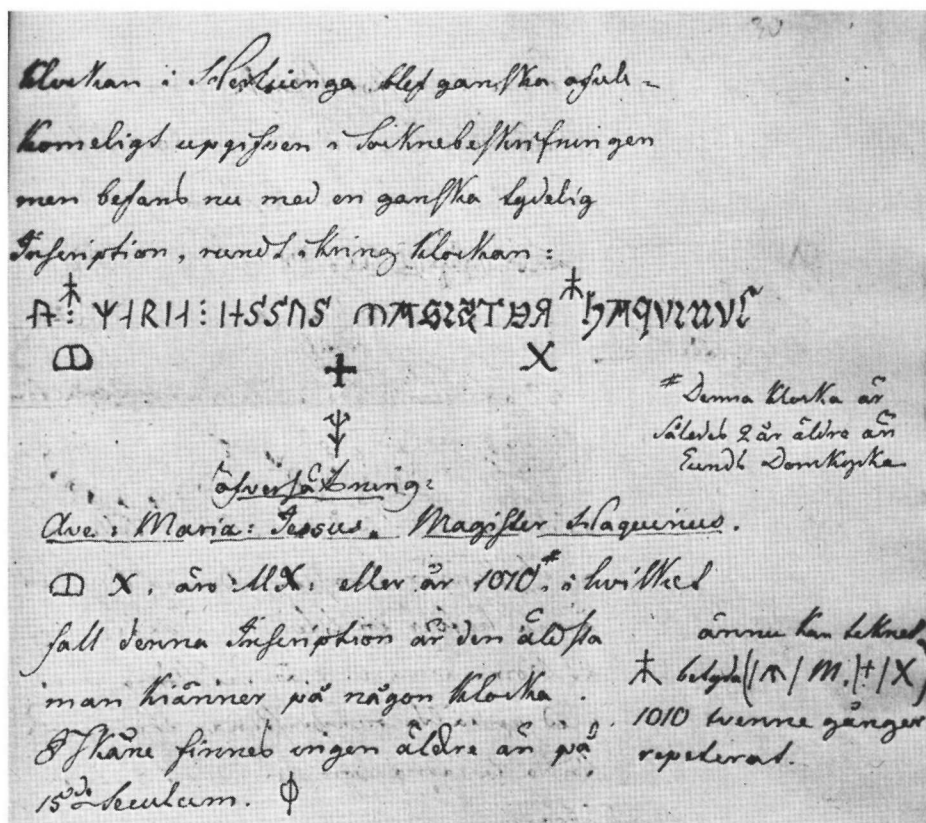

Fig. 363. Vg 245. Herrljunga sn, kyrkan. Efter uppteckning av C. G. G. Hilfeling.

»Ex seculis Rev. Episcopi A. O. Rhyzelii in Prædio Wårdsberg residuis d. 27 Aug. 1829».¹ Datum och namn på den som har gjort uppteckningen, förmodligen den äldsta, uppgives ej. Helt nöjaktig är den heller icke. Bristfällig är också en annan uppteckning, även den synbarligen från 1700-talet, i Liljegrens *Fullständig Bautil*, fig. 362, (av samma hand som gjort andra uppteckningar i *Fullständig Bautil*, nämligen nr 1938 Fredsbergs kyrkdörr och nr 1984 Odensåkers klocka). I september 1791 besökte C. G. G. Hilfelting Herrljunga och ritade av inskriften, fig. 363.

Redan på 1700-talet kände man alltså till att Herrljunga enda kyrkklocka bar runinskrift. Den gamla kyrkan saknade torn, och klockan hade sin plats i en stapel, som stod ca 50 m V om kyrkan och nu är borta. Ingen uppgång fanns i stapeln, och först sedan pastor loci hade låtit uppsätta en steg i densamma, blev det möjligt för G. Brusewitz att kopiera klockans inskrift. Det skedde 1862.

I den nya kyrkan fick runklockan sin plats i tornet till sammans med Tarsleds medeltida klocka och blev lillklocka. Här avtecknades inskriften av N. G. Djurklou 1868, R. Hjorth 1869 och O. Montelius 1875. Dess klang ljud för sista gången ut över Herrljungabygden en junidag 1876 vid själaringningen efter drottning Josefine enligt vad som uppges i bygden. Då spräcktes nämligen klockan. En annan version gör gällande, att klockan en julafton i början av 1890-talet skulle ha blivit sönderringd av »Altors drängar» (J. Tunerstedt, *Herrljunga kyrka*, 1965).

År 1893 hade man planer på att låta omgjuta den obrukbara klockan men avstod den, med hänsyn till dess antikvariska värde, till Statens historiska museum mot en summa av 625 kronor. På 1930-talet framfördes till Riksantikvarieämbetet önskemål om att klockan måtte återbördas till bygden, vilket ämbetet emellertid icke ansåg sig kunna tillmötesgå.

Malm. Höjd 70–89 cm, diameter 73 cm. Den gamla kläppen är bevarad och finns i förvar i kyrkans tornrum. O. Erlandssons teckning, återgiven 1877 av K. Torin, visar klockan med dess upphängningsanordning och den gamla kläppen, fig. 364. Klockan, som är signerad av mästare Haquinus, skiljer sig till formen något från de tre övriga Haquinus-klockorna, de från Malma, Hössna och Älvsered (Vg 222, 247, 253). Herr-

Fig. 364. Vg 245. Herrljunga sn, kyrkan. Efter träsnitt T 56.

¹ Biskop Andreas Olavi Rhyzelius i Linköping var född 1677 i Ods församling i Västergötland, där fadern var kyrkoherde. Od ligger 1,5 mil SSÖ om Herrljunga. Han dog 1761. Wårdsberg var prebendepastorat under biskopen i Linköping.

ljungaklockan är betydligt elegantare formad och erinrar till utseendet om Salebyklockan (Vg 210). Kropens övre del är mindre kullrig än gjutarens övriga arbeten och slagringen förhållandevis tunn. Kronan består av sex vinkelböjda öglor. Klockan har två skriftband, det övre 7,5 cm brett, det nedre 7 cm. I det övre bandet stå tre gjutarmärken, 3,5–4 cm höga, av samma slag som återfinnes på samtliga Haquinus-klockor. Det mellersta märket är stupat. Det nedre bandet innehåller likaledes tre ristade figurer, ett andreaskors, ett likarmat, grekiskt kors samt ett likarmat kors med en båge som förenar de tre övre korsarmarnas spetsar. Runinskriften och signaturen (tecknad med en blandning av majuskler och minuskler) äro placerade på övre delen av mellanrummet mellan de båda banden. Inskriften är (med undantag av runorna 9–10 och bokstäverna ER i MAGISTER) rättvänd i motsats till vad fallet är på de övriga Haquinus-klockorna. Runorna äro 4–5 cm höga, bokstäverna intill 4 cm höga.

Runinskrift:

auæ : maria : iæssus
 5 10

»Ave Maria. Jesus.»

Bokstavsinskrift:

MAGISTER hAqvINvs

Till läsningen: Runinskriften börjar och slutar utan sk. Runorna ha små schatteringar liksom de flesta bokstäverna. R. 1 är binderuna **auæ**. Sk efter r. 1 består av två punkter, någon tredje punkt har aldrig funnits. I 2 **m** nå bistavarna icke samma höjd som hst. 3 **a** har liksom 6 **a** ensidig bst. I 4 **r** har bst rundad överdel; bst når på mitten icke fram till hst. Sk efter 6 **a** består av tre vertikalt ställda punkter. 8 **æ** har dubbelsidig bst. De tre **s**-runorna (9, 10, 12) ha den för Haquinus karakteristiska formen, där mellanleden och nedre leden tillsammans utgöra en båge (*5*). 9 och 10 **s** äro vändrunor. I ordet MAGISTER äro de två sista bokstäverna spegelvända. — K. Torin läser r. 8 som **e** med bst endast till höger om hst. — M. Åmark translittererar r. 8 samt den sista parten i binderunan som **e**.

Samma ord förekomma i runskrift på de tre andra Haquinus-klockorna (Vg 222, 247, 253). Tolkningen föranleder heller ingen diskussion. Men som en kuriositet kan nämnas, att P. Tham i den handskrivna redaktionen av C. G. G. Hilfelings *Resa 1791* (F m 57: 1, s. 30) uppfattar det nedre skriftbandets tredje ristade figur jämte andreaskorset som »MX eller år 1010, i hvilket fall denna Inscription är den äldsta man kiänner på någon klocka». Han tillägger i marginalen: »Denna klocka är således 2 år äldre än Lunds Domkyrka». Samma åsikt hävdar han — dock något försiktigare uttryckt — i *Anmärkningur i anledning af Herr Prof. Möllers afhandling om guldhornen 1806* (1817), s. 26, där Herrljungaklockans inskrift för första gången publicerades.

Utan gjutarsignaturen hade tidsbestämningen av Herrljungaklockan varit vanskelig. Dess utpräglade campanulaform skulle i och för sig väl försvara en datering till 1200-talet. Men det förhåller sig dessbättre så, att en av Haquinus-klockorna bär datum, nämligen Hössnaklockan (Vg 247). Årtalet är 1345. Några andra data för mästare Haquinus och hans verksamhet känna vi icke. Herrljungaklockan är emellertid ett tekniskt sett förnämligare arbete — vilket redan M. Åmark har påpekat (*Sveriges medeltida kyrkklockor*, 1960, s. 211). Som ett i utvecklingshänseende mera framstående drag kan man också lägga märke till, att Herrljungaklockans inskrift icke är retrograd, utan att gjutaren har lärt sig att vid ristningen spegelvända skriften så, att den på den färdiga klockan skulle kunna läsas rättvänd. Endast några enstaka bakvända tecken visa, att han ännu icke helt behärskar konsten. Det ligger alltså nära till hands att se Herrljungaklockan som ett något yngre verk av gjutaren, tillkommet ett eller annat årtionde senare än Hössnaklockan.

Broddarps sn, kyrkan

Fig. 365. Broddarps kyrkas dopfunt.
Foto S. Hallgren 1964.

[illegible]

Inskriftens avslutning är synbarligen GERTHE : MIC 'gjorde mig'. Före denna bokstavsföljd står troligen ett personnamn, som jag dock icke kan dechiffrera. Så mycket står alltså klart, att inskriften innehåller en signatur, ehuru funtmästaren icke har behärskat skrivkonsten. Med valhänt formade latinska bokstäver har han blandat några få tecken, som påminna om **k**- och **n**-runor, men som på grund av den oklara meningsföljden icke kunna hävdas som egentliga runor.